

1901/10 від 13.04.2023

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програму для вступного випробування зі слов'янської філології розроблено на основі освітньо-професійної програми Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна першого (бакалаврського) рівня вищої освіти «Слов'янська філологія, літературне редагування і створення контенту» і навчального плану за спеціальністю 035 «Філологія», спеціалізації 035.034 «Слов'янські мови та літератури (переклад включно), перша – російська» (першого року навчання).

Мета вступного випробування – з'ясувати рівень теоретичних знань та практичних навичок осіб, які бажають здобувати вищу освіту за спеціальністю 035 «Філологія», спеціалізацією 035.034 «Слов'янські мови і літератури (переклад включно), перша – російська» за програмою «Слов'янська філологія, літературне редагування і створення контенту».

Абітурієнт повинен показати:

- знання сутності, становлення й етапів розвитку слов'янської філології в її взаємозв'язках з історією, особливостями буття слов'янських народів, їх культурою, в тому числі писемністю;

- знання про лексичні, фонетичні, граматичні ознаки праслов'янської мови та про відображені в ній матеріальні й духовні цінності давніх слов'ян, а також про літературні мови, мікротови і діалекти сучасних слов'янських народів;

- знання про фонетичну, фонологічну, лексико-семантичну, фразеологічну системи української і російської літературних мов в їхніх структурних і функціональних виявах; мовні норми, у тому числі орфографічні, пунктуаційні;

- теоретичні та методологічні проблеми фольклористики; історію фольклористики; ідейне спрямування і художні особливості фольклорних текстів; жанрову систему творів усної народної творчості;

- вміння аналізувати фольклорні твори; розуміння специфіки художнього фольклорного тексту в єдності форми і змісту;

- знання основних літературознавчих категорій і явищ, необхідних для розуміння специфіки художньої літератури; еволюції напрямів, жанрів і стилів; базові уявлення про закони побудови художнього твору, особливості письменницької праці, літературні стилі, наукові методи та школи в літературознавстві;

- розуміння естетичних і моральних цінностей художніх творів: їх проблемно-тематичного розмаїття, жанрової специфіки, особливостей сюжетно-композиційної структури, художнього конфлікту, системи образів, мови і стилю, авторського ставлення до зображуваного.

Вступне випробування зі слов'янської філології проходить у формі співбесіди.

Екзамен проводиться дистанційно в онлайн режимі за допомогою платформ ZOOM / SKYPE /GOOGL MEET за погодженням з абітурієнтом.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Славістика

Філологія в античному світі. Філологія в середньовіччі. Філологія в наші дні. Слов'янська філологія як галузь філологічних знань. Об'єкт та предмет слов'янської філології. Проблематика слов'янської філології.

Класифікація слов'янських мов. Східнослов'янські мови. Генетична спорідненість слов'янських мов. Слов'янські мови в складі індоєвропейської сім'ї мов. Старослов'янська мова. Питання про прабатьківщину слов'ян. Праслов'янська мова. Періодизація історії праслов'янської мови. Діалектне членування праслов'янської мови. Відображення у мові матеріальної і духовної культури давніх слов'ян. Політична та етнічна карта слов'янського світу, слов'янські мови та їх характеристика, славістичні центри у світі.

Мовознавство

Фонетика. Фонологія. Орфоенія

Предмет та завдання фонетики. Ознаки голосних звуків. Основи артикуляційної класифікації голосних звуків. Голосні звуки та фонemi сучасної російської та української мов. Ознаки приголосних звуків. Основи артикуляційної класифікації приголосних звуків. Приголосні звуки та фонemi сучасної російської та української літературних мов. Поняття акання. Основи акустичної класифікації звуків.

Склад як суперсегментна фонетична одиниця. Підстави складоподілу; види складів. Поняття про наголос. Типи наголосу. Інтонація як суперсегментний фонетичний засіб. Поняття про інтонаційну конструкцію.

Предмет фонології. Фонема та звук. Функції фонemi. Сильна та слабка позиції фонemi. Поняття про чергування (альтернацію) звуків. Чергування позиційні та непозиційні. Фонологічні школи.

Орфоенія; правила вимови звуків у різних позиціях; поєднань звуків; окремих граматичних форм; окремих звуків в іншомовних словах тощо. Допустимі варіанти вимови; причини відхилення від вимовних норм. Орфоенічні словники та довідники.

Лексика. Лексикографія. Фразеологія

Лексичне значення слова; його узагальнювальний характер. Слово та поняття. Компоненти лексичного значення слова. Поняття про прагматику та конотацію. Типи

лексичних значень. Багатозначність. Способи перенесення найменувань. Семантична структура багатозначного слова (відношення між лексико-семантичними варіантами).

Тлумачні словники; їх види за обсягом словника, поданням багатозначності тощо. Типи тлумачення лексичних значень. Структура словникової статті.

Парадигматичні відношення в лексиці. Поняття про лексико-семантичну групу. Синоніми і антоніми як лексико-семантичні категорії мови. Типи синонімічних та антонімічних відношень. Синонімічні та антонімічні словники; принципи тлумачення антонімів. Лексичні омоніми. Причини появи омонімів у мові (джерела омонімії). Словники омонімів. Концепція паронімів. Паронімічні словники.

Синтагматичні відношення в лексиці. Словники сполучуваності.

Функціональні стилі, підстави для їх виділення. Марковані щодо стилів лексико-фразеологічні, морфологічні та синтаксичні засоби мови. Членування лексики відповідно до її функцій за ступенем «зниженості» («піднесеності»), за емоційно-оцінною ознакою та конотативними властивостями. Стилистично нейтральна лексика. Лексика з погляду сфери її вживання. Діалектизми. Ознаки розмежування професіоналізмів та термінів; жаргонної, арготичної лексики та просторіччя. Словники лінгвістичних та літературознавчих термінів. Застарілі слова. Їхнє розмежування за ступенем архаїзації, причини архаїзації. Історизми та власне архаїзми. Історичні словники. Власне неологізми та okazіоналізми. Неологізми нашого часу. Словники нових слів. Лексика з погляду її походження. Поняття споконвічної лексики. Запозичені слова; основи різних класифікацій запозичень. Характерні ознаки інтернаціоналізмів. Активізація процесу запозичення в наші дні. Словники іншомовних слів; етимологічні словники.

Фразеологічні одиниці української і російської мови. Різні критерії виділення фразеологічних одиниць, різний обсяг фразеологічного матеріалу. Фразеологічна одиниця у співвідношенні зі словом та вільним словосполученням. Фразеологічні словники та довідники.

Літературознавство

Усна народна творчість

Фольклористика як наука про фольклор. Колективне та індивідуальне в фольклорі. Жанровий склад фольклору. Обрядова поезія. Необрядова поезія. Народна проза. Билини. Історичні пісні. Балади. Народна драма.

Вступ до літературознавства

Вступ до літературознавства як навчальна дисципліна. Поняття художнього образу та його особливостей. Художній образ як модель естетичної реальності. Література серед

інших видів мистецтв.

Літературний твір і його складові. Тема, ідея, проблема літературного твору. Типи авторської емоційності. Побудова художнього твору. Сюжет і фабула літературного твору. Композиційна організація літературного твору. Композиція та її елементи. Сюжет та його елементи. Типи оповіді у літературному творі. Художній час і художній простір.

Концепція тропу. Основні види тропів. Роль тропа як змістотвірного чинника.

Ритмоутворювальні елементи вірша. Системи віршування. Поняття про віршовий розмір, римування, строфу. Основні етапи розвитку російського вірша.

Поняття про літературний процес і його складники. Проблема традиції та новаторства. Стадіальність літератури й типи художньої свідомості.

Жанрово-родова специфіка літературного твору. Змістові й формальні характеристики жанрів. Взаємодія родів у жанрі.

Співвідношення понять художній метод/стиль/поетика, напрям/течія/школа в сучасному літературознавстві. Класицизм, сентименталізм, романтизм, реалізм, модернізм, постмодернізм.

Давньоруська література

Хронологічні межі давньоруської літератури, її співвідношення з літературами європейського Середньовіччя. Передумови виникнення давньоруської книжності, роль фольклору, візантійської та південнослов'янської літератур у її формуванні. Особливості побутування (анонімність, рукописний характер, поширення у складі збірок) та ідейно-естетична специфіка давньоруської літератури. Специфіка художнього узагальнення у давньоруській літературі. Особливості середньовічного історизму та символізму. Типи літературного ідеалу. Поетика середньовічних текстів як поетика традиції. Літературний етикет та літературні канони. Жанрова система давньоруської літератури. Особливості зображення людини у різних жанрах. Причини виникнення літературних жанрів та відносини між ними. Періодизація літератури Стародавньої Русі. Література Київської Русі (XI – перша третина XII ст.). Перекладна та оригінальна література. Основні жанри: літописи, житія, апокрифи, ходіння, повчання, слова.

Ідейно-художня та жанрова своєрідність «Слово про похід Ігорів». «Слово про похід Ігорів» у контексті світової літератури, типологічні зв'язки з середньовічним епосом інших народів.

Історія створення та редакції «Києво-Печерського патерика». Своєрідність патерикового життя.

Жанрова своєрідність та естетична природа «Моління Данила Заточника». Образ автора. Повість про монголо-татарську навалу. Розвиток жанру військової повісті.

Література періоду об'єднання Північно-Східної Русі

Тенденції Передвідродження у літературі Стародавньої Русі. Основні жанри літератури XV століття: житіє, ходіння, белетристична повість. Другий південнослов'янський вплив. Експресивно-емоційний стиль та його інтерпретації в сучасній науці.

Література XVI століття

Політика влади стосовно літератури. Створення «узагальнюючих» творів («Великі Мінеї-Четьї», «Домобуд», «Стоглав»). Стиль «ідеалізуючого біографізму», або «другий монументалізм» («Степенева книга царського родоводу», «Казанська історія»). Церковна та світська публіцистика. Традиція белетристичної повісті у XVI ст. Особливості жанрового синтезу в «Повісті про Петра та Февронію Муромських».

Література XVII століття

Особливості літературного розвитку XVII століття. Демократизація та секуляризація літератури, виникнення нових способів художнього узагальнення, «відкриття» характеру, інтерес до людської індивідуальності, посилення особистісного начала. Зміни у жанровій системі: трансформація старих та поява нових жанрів. Побутові повісті XVII століття: нові сюжети, герої, конфлікти. Характер художнього узагальнення в «Повісті про Горе та Злочастя», мотив двійництва, багатозначність образу Горя, зв'язок повісті з фольклором.

Література XVIII ст.

Специфічні особливості літератури XVIII ст. як епохи Просвітництва. Загальна характеристика літератури XVIII століття, її зв'язок з усною народною творчістю та давньоруською літературою. Формування нових літературних напрямів: класицизм, сентименталізм, преромантизм. Розробка художньої форми, віршування та літературної мови; становлення та еволюція нових жанрів.

Творчість та громадська діяльність Феофана Прокоповича.

Філософські основи класицизму, особливості його естетики та поетики. Основні етапи розвитку класицизму. Система жанрів класицизму. Класицизм і бароко у літературі.

Творчість М. В. Ломоносова, О. П. Сумарокова.

Журнальна сатира 1769–1774 років. Журнальна діяльність М. І. Новікова.

Творчість Г. Р. Державіна, Д. І. Фонвізіна, І. А. Крилова, О. М. Радищева.

Сентименталізм як творчий метод. Основні етапи розвитку сентименталізму.

Творчість М. М. Карамзіна: прозові жанри, лірика.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Вступне випробування зі слов'янської філології включає 4 питання: два питання зі славістики та мовознавства і два питання з літературознавства. Кожне питання оцінюється в 50 балів.

Максимальна кількість отриманих балів за всі чотири завдання дорівнює 200 балам.

При оцінюванні відповідей враховуються знання теоретичного матеріалу з питань славістики, мовознавства та літературознавства, художніх текстів, а також глибина, повнота, точність, грамотність відповідей.

200-181	Повна, глибока відповідь на всі питання. Повна відповідь на всі питання, але допущені неточності.
180-161	Відповідь глибока, але бракує повноти у висвітленні одного питання. Допущені змістові помилки.
160-141	Відповідь глибока, але бракує повноти у висвітленні двох питань. Допущені змістові помилки.
140-121	Виклад матеріалу недостатньо глибокий і повний. Допущені змістові помилки.
120-100	Виклад матеріалу недостатньо повний; допущені змістовні помилки; недостатнє володіння літературною мовою.
99-0	Відповіді на питання поверхові; <i>ухвалюється рішення про негативну оцінку рівня підготовленості вступника (оцінка «незадовільно»)</i>

Вступник допускається до участі в конкурсному відборі для зарахування на навчання, якщо оцінка вступного випробування складає не менше 100 балів.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Славістика

1. Баран В. Д. Давні слов'яни. Київ, 1998.
2. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до XX ст.). Курс лекцій / за ред. В. І. Ярового. Київ, 2003.
3. Лучик В. В. Вступ до слов'янської філології: Підручник. Київ, 2013.
4. Чучка П. П. Вступ до слов'янської філології: навч. посіб. Ч. 1. Київ, 1988.
5. Чучка П. П. Вступ до слов'янської філології: навч. посіб. Ч. 2. Київ, 1989.

Мовознавство

1. Авксентьев Л. Г. Сучасна українська мова: фразеологія. Харків, 1983.
2. Артюх Е. И., Степанченко И. И. Современный русский язык. Лексикология. Тесты. Харьков, 2008.
3. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія. Київ, 2006.
4. Караман С. О. Сучасна українська літературна мова. Київ, 2011.
5. Касаткин Л. Л. Современный русский язык. Фонетика. Київ, 2008.
6. Кононенко В. И., Брицын М. А., Ганич Д. И. Русский язык. Киев, 1986.
7. Кузьмина Н. А. Современный русский язык: Лексикология. Київ, 2011.
8. Литвин І. Зіставна фонетика української, російської та польської мов. Черкаси, 2018.
9. Мусатов В. М. Русский язык. Фонетика. Фонология. Орфоэпия. Орфография. Київ, 2012.
10. Немцева В. В., Педченко Л. В. Современный русский язык. Фонетика. Фонология. Орфоэпия: Учебно-методическое пособие для студентов филологического факультета. Харьков: ХНУ имени В. Н. Каразина, 2008.
11. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава, 2011.
12. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава, 2008.
13. Степанченко И. И. Современный русский язык. Лексикология. Краткий конспект лекций. Харьков, 2009.
14. Сучасна українська мова: Фонетика. Орфоепія. Морфонологія. Графіка. Орфографія: посібник / Л. Б. Наконечна. Івано-Франківськ, 2014.

Літературознавство

1. Білоус П. В. Вступ до літературознавства: навчальний посібник. Київ, 2011.
2. Білоус П. Історія української літератури XI–XVIII ст. Київ, 2012.
3. Білоус П., Білоус О. Історія української літератури XI–XVIII ст.: Навчальний посібник для самостійної роботи студента. Київ, 2010.
4. Волік Н. А. Динаміка жанрів елегії та урочистої оди в російській літературі XVIII століття: аспект риторичного дискурсу: дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2019.
5. Галич О. Теорія літератури: підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів; за наук. ред. О. Галича. 3-тє вид., стереотип. Київ, 2006.
6. Давня українська література: Хрестоматія / Упоряд., передмова, коментарі М. М. Сулими. Київ, 1998.
7. Золоте слово: Хрестоматія літератури України-Русі епохи Середньовіччя IX–XV століть: У 2-х кн. / За ред. В. Яременка. Київ, 2002.
8. Кличенко О. Фольклор як художня система (проблеми теорії). Дрогобич, 2002.
9. Кременська І. М. Вступ до літературознавства: навчально-методичний посібник. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012.
10. Лановик М. Б., Лановик З. Б. Українська усна народна творчість: Підручник. Київ, 2017.
11. Моклиця М. Вступ до літературознавства: Посібник для студентів філологічних факультетів. Луцьк, 2011.
12. Русін Р. Художній образ: від класики до постмодерну: монографія. Київ, 2015.
13. Полек В. Історія української літератури X - XVII ст. Київ, 1994.
14. Ткаченко О. Елегії Феофана Прокоповича // Ткаченко О. Елегія в давній українській літературі XVI-XVIII ст. Суми, 1996.
15. Ференц Н.С. Основи літературознавства. Київ, 2011.
16. Філоненко С. О. Усна народна творчість: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ, 2019.
17. Фольклористика у класичних університетах України (друга половина XIX – початок XXІ ст.). Київ, 2014.
18. Шеховцова Т. А. Історія російської літератури XI – XVIII століть: навчально-методичний посібник для студентів філологічного факультету. Харків, 2015.

Мережеві джерела

<https://slavistik-portal.de/en/>

<https://cercll.arizona.edu/blog/llcommons/>

https://en.wikisource.org/wiki/Portal:Slavic_languages_and_literatures

<https://www.balticmedia.com/translate-languages/slavic-languages/>

<https://sites.google.com/site/ukrainskafilologia/home/movoznavcij-cikl/morfologia>

<http://ukrajinskamova.org.ua/morfolohiya-slovotvir-i-syntaksys/>

Блог професора О. Пономарева: <https://www.bbc.com/ukrainian/topics/ponomariv>.

Мова – ДНК нації / освітній проєкт: <https://ukr-mova.in.ua/>

Електронний підручник з сучасної української мови.

URL:<http://linguist.univ.kiev.ua/WINS/pidruchn/index.htm>

Нова мова. Проєкт розвитку української мови

URL: <http://www.novamova.com.ua/217.html>.

<https://ukrainskamova.com/>

<http://sum.in.ua/>

<http://xn--80aafnzkiym.xn--j1amh/11/12>

<https://ukrainianlessons.com/>

<http://movomarafon.in.ua/>

<https://slovotvir.org.ua/>

<http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm>

Розділ «Літературознавство» на сайті «Бібліотека української літератури»:

<https://www.ukrlib.com.ua>

Теорія літератури: <http://papusha.at.ua/index/0-6>

е-бібліотека «Чтиво» <http://chtyvo.org.ua/>

Білоус П. Вступ до літературознавства. Київ : ВЦ «Академія», 2011. 336 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Bilous_Petro/Vstup_do_literaturoznavstva

Будний В. Вступ до літературознавства. Львів, 2020. URL:

<http://philology.lnu.edu.ua/course/vstup-do-literaturoznavstva-slavisty>

Вступ до літературознавства: хрестоматія / упор. Ніна Бернадська. Київ:

Либідь, 1995. 256 с. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/369976.pdf

<http://www.gumer.info>

<http://www.nitpa.org>

Ізборник <http://litopys.org.ua>

Голова фахової атестаційної комісії

_____ Тетяна ФІЛЬЧУК

Програму затверджено на засіданні приймальної комісії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Протокол № 3 від 03 квітня 2023 р.

Відповідальний секретар

_____ Сергій ЄЛЬЦОВ